

keskustelua

Kauko Pietilä

Simsalabim - eli irrationaalinen itsepuolustus

"Vastineeksi hän puolestaan kertoi, miltä minä hänestä vaikutin hylätessäni toiminnallisen elämän jonkin yleissääätelyä koskevan ajatuskokeen tähden, joka ei ota onnistuakseen. Haluatteko kuulla? Olen kuin mies, joka menee makamaan lattialle häntä varten sijatun vuoteen viereen. Se on hänestä energian tuhlausta, siis jo sinänsä jotakin fyysikaalisesti moraalitonta, kuten hän lisäsi nimenomaan minua ajatellen. Hän patisti minua ymmärtämään, että mitävistä henkilöistä tavoitteita voidaan saavuttaa vain käyttämällä hyväksi vallitsevia taloudellisia, poliittisia eikä vähiten henkisiä valtasuhteita. Itse puolestaan hän pitää eettisesti arvokkaampana käyttää niitä hyväksi kuin lyödä niitä laimin. Hän pakotti minut oikein seinää vasten. Sanoi, että minä olen hyvin aktiivinen ihminen, jolla on kouristuksenomainen torjunta-asette. Hänellä on varmaan jokin hieman arveluttava syy, jonka vuoksi hän haluaa voittaa puolelleen minun kunnioitukseni!"

Robert Musil. Mies vailla ominaisuuksia, osa 1.

Vastaan Pertti Hemänuksen tämän lehden viime numerossa ilmestyneeseen, suurelta osalta allekirjoittaneen ajatuksia käsitelleeseen kirjoitukseen "Rationaalinen ja irrationaalinen journalistikonseptio".¹ Kirjoituksessaan Hemänuks katsoo,

että allekirjoittanut on horjahtanut *kahteen fataaliseen erehdykseen*. Tarkastelen journalistikunnan kysymyksiä näiden kahden väitetyn fataalisen erehdykseni näkökulmissa.

1 ONKO VALLITSEVA JOURNALISMI OBJEKTIIVISTA KÄYTÄNTÖNÄ TAI EDES NORMATIIIVISESTI?

Olenko vääristellyt Pertti Hemänuksen (yhdessä Ilkka Tervosen kanssa) hahmottamaa *objektiivisen joukkotiedotuksen* konseptiota väittäessäni, vieläpä petollisesti, että esimerkiksi nykyinen suomalainen sanomalehtijournalismi on valtaosaltaan - ellei jopa käytännössä niin ainakin normin ja ihanteen mielessä - objektiivista joukkotiedotusta? Tätä Hemänuks pitää ensimmäisenä fataalina erehdyksenäni. Hemänukselle vallitseva joukkotiedotus *ei ole eikä voi kapitalistisessa yhteiskunnassa ollakaan* objektiivista siinä oikeassa merkityksessä, jonka käsite saa Hemänuksen ja Tervosen eksplikaatiossa.² Olen syöllistynyt petokseen ja vilppiin, kun en ole selvästi ilmoittanut, että pidän vallitsevaa joukkotiedotusta objektiivisena *jossakin muussa mielessä*.

Mutta ajatukseni on, että vallitseva journalistiikka on - ainakin sanomalehtien osalta - objektiivista juuri Hemänuks-Tervosen -merkityksessä. Tarkastelkaamme objektiivisen joukkotiedotuksen kriteerejä, jotka ovat (1) *totuudenmukaisuus*

ja (2) *olenaisuus*, olettamatta a priori, etteivät ne ole toteutuvia kapitalistisessa yhteiskunnassa.³ Hemänuks tuntuu olevan itsekkin sitä mieltä, että yleensä länsimainen joukkotiedotus täyttää ensimmäisen kriteerin ainakin kohtuullisessa, että yhteiskuntaelämästä ja maailmanta- pahtumista kerrotaan kohtalaisen totuudenmukaisesti ja että ainakaan hyvin tärkeät tapahtumat eivät juuri jää pimentoon ja raportoimatta.⁴ Etä yhteiskuntaelämän ns. *pinnasta* saa kyllä kohtalaisen hyvin ja oikein tietoja. Tosin ei ensimmäistä kriteeriä suinkaan aina täytetä, usein ihanteesta jäädyään vajaaksi, kaikki tapahtumat eivät yllä uutisiksi asti, vaan täytyy tehdä kar- sintaa, jne. Mutta luullakseni esimerkiksi suomalaisen lehdistön objektiivisuuden arviointi ei niinkään kiikasta totuudenmukaisuudesta kuin olenaisuudesta.

Kuulkaamme nyt erästä arvovaltaista arviota meikäläisestä lehdistöstä: "Ns. laatu- ja laatu- lehdistö [ennen muita tietysti Helsingin Sanomat - KP] et- siytyi 1960-luvulla ja 1970-luvulla uusiin vir- tauksiin. ...[Y]ritettiin eri tavoin arvioida, mikä todella oli tärkeää kerrottavaa ja painet- tavaa [olennaista:]. Haluttiin asettaa tapahtumat syy-yhteyksiin ja kertoa ilmiöistä niiden taustalla [lainalaisuuksia!]."⁵ Tämä Helsingin Sano- mien päätoimittajan arvio suomalaisen lehdistön jo tapahtuneesta kehityksestä tulee niin lähelle kuin voi toivoa Hemänuksen vaatimusta "paljastaa yhteiskunnan lainalaisuuksia sellaisina kuin ne ovat"⁶ - mutta Nortamosta voimme tietysti vielä yrittää selviytyä torjumalla arvion "juhlapuhe- fraasina"⁷ ja ajatteleamalla, että Simopekka Nor- tamo yksinkertaisesti valehtelee oman etunsa ni- messä, peiteläkseen oman lehrensä fundamentaa- lista epäobjektiivisuutta.

Selviämmekö vielä seuraavastakin lainauksesta: "Lehtien lukemisen kasvaminen ja entistä useam- pien lehtien lukeminen yhdessä yhteiskunnassa ta- pahtuvan koulutustason nousun myötä merkitsevät sitä, että lehtien lukijat perustavat käsityk- sensä maailman menosta yhä laajempaan, asioita eri puolilta valaisevaan tietoon. ...Yhteiskun- nan koulutustason kasvu...merkitsee vaateita ent- tistä *tietopitoisempaan journalismiin*, toimitus- sisältöön, joka edellyttää syvällisempää rapor-

tointia, pureutumista asioiden ytimeen [etten sa- noisi olemukseen! - KP], taustaan, merkityksen ja vaikutuksien arviointiin."⁸

Tässä lainauksessa Miettinen ajattelee, että hänen mainitsemansa vaatimukset asettuvat sano- malehtien kustannustoimelle yhteiskuntakehityk- sestä johtuvina välttämättömyyksinä, joihin leh- tien on mukauduttava säilyäkseen hengissä kil- pailussa. Olen samaa mieltä - ja Miettisen käsi- titys niistä vaatimuksista, joita yhteiskuntakehi- tys asettaa sanomalehdistölle ja joihin viimeksi mainittu Miettisen mukaan (ja minunkin mielestä- ni) hyvin pystyy vastaamaan ja jo vastaakin, on olennaisesti sukua Hemänuksen objektiivisuuskri- teereille, erityisesti olenaisuusvaatimukselle.

Valehteleeko Miettinenkin? Vai onko Miettinen harhakäsityksien vallassa? - Miettinen esittää (yhdessä Kalliomäen ja Suomisen kanssa) saman edellä selostetun käsityksensä journalismille asettuvista tehtävistä teoksessa "Journalisti- nen työprosessi", joka on realistinen johdatus journalistiseen käytäntöön.⁹ Miettinen katsoo, että tässä käytännössä voidaan toteuttaa niitä vaatimuksia, joita yhteiskuntakehitys asettaa joukkotiedotukselle: ei vain tietoja ja tosi- asioita tapahtumista, vaan myös niiden yleistä- vää tulkintaa, selittämistä, syiden tarkastelua jne. - siis objektiivista journalismia. Hemänuks mainitsee teoksen ansiokkaana esimerkkinä siitä, mitä ainakin osaksi merkitsisi hänen objektiiv- suuskonseptionsa käytännön toteuttaminen.¹⁰

Minusta alkaa tässä vaiheessa näyttää siltä, että normaalijournalismi (sekä käytännön journa- lismi suurelta osalta että varsinkin sitä koske- vat normit ja ihanteet) *on kuin onkin objektiiv- vista journalismia juuri Hemänuksen esittämässä mielessä*: toimintaa joka välittää tai ainakin pyrkii välittämään totuudenmukaista ja olennais- ta tietoa todellisuudesta yleisöille.

Simsalabim! K. Pietilän "fataalleista erehdyk- sistä" ensimmäinen haihtuu kuin aamu-usva au- ringon valaisevasta kosketuksesta.

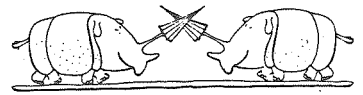
Hemänuks viittaa tässä tarkasteltavassa kir- joituksessaan allekirjoittaneen väitöskirjaan¹¹ toteamalla: "Rohkenen väittää, että en Pietilän analyysistä ole oppinut mitään Helsingin Sanomia koskevaa, mitä en jo ennestään tietäisi." Maini-

tussa työssäni tulen sanomalehden kehityshistorian verraten laajan ja teoreettisesti tuetun tarkastelun perusteella olennaisesti samankaltaiseen tulokseen kuin Miettinen (kuitenkin varsin erilaisen argumentaation kautta): *objektiivinen sanomalehti on nykyaikaisen yhteiskunnan (eräs) välttämätön kommunikaation muoto*. Tutkimukseni tulos voidaan lukea esimerkiksi näin: Helsingin Sanomat on objektiivista journalismia - juuri Hemänuksen tarkoittamassa mielessä!

Pari myönnytyistä minun on kuitenkin tehtävä. (1) En katso mahdolliseksi enkä järkeväksi muuttaa joukkotiedotusta yhteiskuntatieteeksi. Tämä tuntuu kuitenkin olevan joukkotiedotuksen objektiivisuuden eräs lisäehto Hemänuksen ja Tervosen konseptiossa. Tämän siis väaristelin - joskin tahattomasti. (2) Hemänuksen ja Tervosen osaltaan edustaman objektivismiin sisällä on erimielisyyksiä siitä, miten objektiivinen totuus on saavutettavissa. Tämä käy ilmi esimerkiksi Veikko Pietilän tässä lehdessä olevasta kirjoituksesta. Objektivismillehan ongelma yli muiden on tiedon ja todellisuuden välinen suhde. Luonnollisesti sama on tilanne myös joukkotiedotuskonseptiossa, joka hahmottaa joukkotiedotuksen todellisuutta koskevan tiedon välittämiseksi vastaanottajille.¹² - Niin sanotun "uuden journalismin" idean kannalta tämä ei kuitenkaan ole olennaisin kysymys. Mutta tässä tullaankin jo allekirjoittaneen toiseen "fataaliseen erehdykseen".

2 MITÄ JOURNALISMI VOI SAADA AIKAAN?

Hemänuksen joukkotiedotuksen perushahmotus on seuraava: "Se perusolemus jonka vuoksi joukkotiedotus sijoittuu kulttuuri- ja tietoinstituution osaksi on jopa itsestäänselvyys: joukkotiedotus-tuotannon lopputulos on *sanoma*, jonka välittäminen tosin aina edellyttää myös joko materian tai energian siirtämistä."¹³ Itsestäänselvyys ohjaa ajatusta: Sanoma sisältää tietoa todellisuudesta. Tieto muodostaa vastaanottajan todellisuutta koskevaa maailmankatsomusta. Onko sanomien sisältämä tieto todellisuudesta oikeaa vai ei? Tästä riippuu vastaanottajan maailmankatsomuksen realistisuus ja rationaalisuus, ja maailmankatsomuksesta puolestaan riippuu hänen toimintansa

realistisuus ja rationaalisuus. Näemme sen sauman, johon objektiivisen joukkotiedotuksen konseptio iskee: sanoman ja todellisuuden välinen ongelmallinen suhde. - K. Pietilän toinen "fataali erehdys" on, että hän kuvittelee joukkotiedotuksen pystyvän tosiasioista piittaamatta agitoimaan vastaanottajat poliittiseksi, vallankumoukselliseksi liikkeeksi ja että tällainen manipulaatio olisi myös yleisesti hyväksyttävissä.

Tämä on kuitenkin ns. "uuden journalismin" idean tulkinta Hemänuksen *oman* perushahmotuksen puitteissa, joka ei suinkaan ole ainoa mahdollinen. Joukkotiedotuksen näkeminen yksisuuntaiseksi tietosanomien lähettämiseksi ja vastaanotoksi on vaaksan verran yleistettyä arkikokemusta ja sellaisena varsin kapea ja tekninen näkökulma.

Laajemmassa historiallisessa tarkastelussa tulisi ilmeiseksi, että joukkotiedotus on osa *yhteiskunnallista organisaatiota*¹⁴ - että joukkotiedotuksen tuotannossa ei tuoteta vain sanomia, vaan että joukkotiedotuksen tuotanto on osa yhteiskunnan organisaation tuottamista. - Mutta minkälaista organisaatiota vallitseva, suurelta osalta objektiivisuuteen pyrkivä joukkotiedotus tuottaa ja uusintaa?

Nykyisenä aikakautena kaikki kansat ja yhteiskunnat muodostavat jo yhtenäistä järjestelmää, jonka piirissä vain siellä täällä on säilynyt saarekkeita, joissa aineellinen elämä tuotetaan muussa kuin tavaramuodossa. Norbert Elias on kuvannut ihmisyyhteiskunnan tällaista tilaa seuraavissa tarcoissa havainnoissa: "Inhimillisten toimintojen verkosto pyrkii muuttumaan yhä kompleksisemmaksi, laajemmaksi ja tiheimmäksi. Taataksseen turvallisuutensa ja tarpeidensa tyydytyksen yhä useammat ryhmät ja niiden myötä yhä useammat yksilöt joutuvat toisistaan riippuviksi tavoilla, jotka enimmäkseen ylittävät asianomaisten käsityskyvyn. Ikään kuin ensin tuhannet, sitten miljoonat, sitten yhä useammat miljoonat ihmiset vaeltaisivat maallisen elämänsä käsistään ja ja-

loistaan näkymättömin sitein toisiinsa kytkettyinä. Kukaan ei ole vastuussa. Kukaan ei ole ulkopuolinen. Yhdet haluavat mennä tähän, toiset toiseen suuntaan. He käyvät toinen toisensa kimpuun, mutta niin voittajat kuin voitettutkin ovat toinen toisiinsa kytkettyjä. ...Niinpä se, mikä ei muusta koostu kuin ihmisolentoista, vaikuttaa itse kuhunkin, ja monet kokevat sen vieraana ulkoisena voimana, samanlaisena kuin luonnonvoimat."¹⁵

Tavaratuotannolle ja vaihdolle perustuva yhteiskunta on tällainen luonnon kaltainen välttämättömyyden valtakunta, se on niin, koska se niin eletään - *vaikka siinä ei yhteiskuntana ole mitään, mitä ihmiset itse eivät olisi tuottaneet.*

Väitteeni on, että vallitseva journalismi hyvin suurelta osalta tekee yhteiskunnan meille kaikille läsnäolevaksi juuri tällaisena "toisena luontona" ja että objektiivisen journalismin keskeinen toimintatapa tässä on seuraava: (1) yhteiskuntaelämä ja maailma esittäytyy suunnattomana joukkona instansseja ja niiden tekoja, siis *tosiasioiden* suunnattomana joukkona; (2) tälle tosiasioiden ja instanssien massalle annetaan esimerkiksi sanomalehden ulkoisessa hahmossa pysyvää *järjestyä* ja tapahtumille kehitetään analyyttisiä *selityksiä*. Järjestyksen ja selityksien avulla luodaan joukkotiedotuksen vastaanottajalle illusorista käsitystä siitä, että instanssien ja tapahtumien suunnaton massa on hallinnassamme emmekä me päinvastoin instanssien hallinnassa. On huomattava, että joukkotiedotustuotannon meille luomat silmät¹⁶ eivät suuntaudu meidän omaan toimintaamme ja ajattelutapaamme, vaan aina "ulkopuoliseen maailmaan", "ympäröivään todellisuuteen". Objektiivinen joukkotiedotus ei pyri ensisijaisesti tutkimaan journalistien ja lukijoiden välisessä vuorovaikutuksessa, miksi meillä on niitä ja näitä käsityksiä rotuerottelusta, miten nämä käsityksemme ovat ristiriidassa tai sopusoinnussa toimintamme kanssa, mikä on oman jokapäiväisen toimintamme suhde rotuerottelun olemassaoloon ja niin edelleen. Pikemminkin se ottaa rotuerottelun annettuna, jonakin, joka on ulkopuolellamme, jolle emme itse voi mitään, joka on vääjäämätöntä. Hemänus kirjoittaa tällaisen journalismikäytännön ohjelmaa: "Vain tutkimalla

tosiseikkoja [omista] näkemyksistä[än] käsin journalisti voi oikoa, täsmentää ja syventää näkemyksiään ja päästä viimein esitykseen, jossa kaikki asiaa [Etelä-Afrikan rotuerottelua] ilmentävät olennaiset tosiseikat saavat johdonmukaisen ja yleisten yhteiskunnallisten lainalaisuuksien kanssa yhtäpitävän selityksen."¹⁷

Mielestäni objektiivinen joukkotiedotus ottaa annettuna ja lopullisena sen, että yhteiskunta on luonnon kaltainen, "toinen luonto". Sen suhde siihen on - kun se välttämättä on olennaisesti praktista eikä teoreettista toimintaa - sama kuin tekniikan suhde luontoon: se on osa *informaation sosiaalitekniikkaa*.

Yleisönsä objektiivinen joukkotiedotus pyrkii redukoimaan *vastaanottajiksi* - ei vain suhteessa joukkotiedotukseen, vaan yhteiskunnallisen organisaation kokonaisuudessa. Vastaanottajina ihmiset ovat *palkannauttijoita* (eivät työläisiä), *tavarankuluttajia*, valitsijoita, joille poliitikkojen ja poliittisten järjestöjen tarkkaan harkittuja hahmoja markkinoidaan¹⁸ ja niin edelleen. Vastaanottajina ihmisillä ei ole aktiivista ja tuottavaa suhdetta omaan elämäänsä ja sen ehtoihin. - Tätä organisaatiota objektiivinen joukkotiedotus on osaltaan tuottamassa ja uusintamassa.

Mutta jo tämä olisi tuottamuksellista, olisi kysymys petoksesta. - Santiago Ramírez tarkastelee Marxin analyysia alkukantaisista yhteisöistä, joiden taloudellinen perusta ei vielä ole tavaratuotanto ja vaihto. Tällaiselle yhteisölle (1) luonto, maa ei alunperin ole tuotantoväline, jolla olisi tuottajasta erillinen olemassaolo, vaan se kuuluu tuottajaan "hänen subjektiviteettinsä orgaanisena luontona". (2) Maa ja yhteisö ovat yksilölle objektiivista olemassaoloa, hänen toimintansa ehtoa, jota hän ei ole tuottanut. "Ihmiset suhtautuvat tällaisiin¹⁹ ennalta määrättyihin ehtoihin ylitseen käyvänä *valtana*. Valta antaa heille heidän tietonsa. - Sellaisille ihmisille tieto ei ole olemassa tuotettuna, vaan annettuna."¹⁹

Tavaratuotantoon ja vaihtoon perustuvassa nykyaikaisessa yhteiskunnassa ihmiset irtautuvat luonnosta, mutta uppoavat "toiseen luontoon", joka kuitenkin on yhä heidän tuottamansa ja joka päivä uusintamansa. Joukkotiedotus, jolle tava-

ravaihdon yhteiskunta on objektiivista luontoa, ulottaa alkukantaisessa yhteisössä tavattavaa valtaan alistumista omaan aikaamme; objektiivisen sanomalehden lukijalle eivät yhteiskunnalliset käytännöt ja niitä koskeva tietoisuus ilmene ainakaan sanomalehden ansiosta tuotettuina, hänen itsensä tuottamina ja uusintamina, vaan annettuina, välttämättöminä.

Objektiivinen joukkotiedotus on "toisen luonnon" teknologiana, sosiaaliteknologiana illusorinen ajatusmuoto, koska sen esineenä on ihmisten tuottama, ei annettu luonto, ja illusorisenä muotona se vahvistaa "toisen luonnon" objektiivisena eksistenssinä, jonka ylitse meillä ei edes periaatteessa voi olla valtaa, vaan jolle olemme alistettuja.

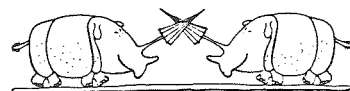
Tosiasioiden kunnioittaminen, lojaalisuus faktisiteetille on fetisismiä, analogista esineiden palvomiselle jumalina. Objektiiviset selitykset vastaavat varhaisyhteisöjen mytologiaa.

Mutta tästä huolimatta ns. "uusi journalismi" ei merkitsisi valehtelemista, *ei tosiasioista piittaamattomuutta*. Päinvastoin, juuri tosiasioihin, yhteiskunnan tosiasiallisuuteen pitäisi "uudenkin journalistin" suunnata huomionsa, poltava huomio, eikä missään nimessä olla piittaamatta niistä. Mutta "uusi journalismi" edellyttäisi ehdottomasti epäkunnioittavaa asennetta tosiasioihin, leikittelevää, ironista, mielikuvituksen keventämää otetta tosiasioihin ensimmäisenä ehtona sille, että tosiasiat ylimalkaan voitaisiin nähdä jonakin tuotettuna, jonakin, *minkä olemme itse tuottaneet* (tai jonakin, jonka ihmiset ylimalkaan ovat tuottaneet).²⁰

Siis taas: SIMSALABIM! "Uusi journalismi" voi ainakin periaatteessa tuottaa yhteiskunnan valankumouksellista uudelleenorganisointumista sosiaaliteknologisen sopeuttamisen asemesta. Mutta "uuden journalismin" keskiössä ei olekaan tietojen välittäminen, vaan minun ja sinun välinen dialogi meille yhteisistä tärkeistä asioista. K. Pietilän toinenkin "fataali erehdys" katosi.

3 UUSJOURNALISTISESTA TUTKIMUSOHJELMASTA

Koska ns. "uuden journalismin" keskeinen ongelma ei ole tiedon ja todellisuuden välinen suhde,

keskustelua

vaan kommunikaation suhde,²¹ on luonnollista, että tähän liittyvässä tutkimusohjelmassa ensin huomio kiinnittyisi siihen välineeseen, jota kommunikaatiossa käytetään, siis kieleen yleensä ja journalismin muotokieleen erityisesti. Yritän tällä alueella valaista lyhyesti eroa objektiivisuustutkimukseen.

Pidän paradigmaattisena objektiivisuustutkimuksena esimerkiksi Ilkka Tervosen sisällönanalyttistä tutkimusta mainonnan informaatioisällöstä.²² Tervonen kohdisti sisällönanalyysinsa lenkkimakkara-, hammastahna-, pesukone- ja polkupyörämainoksiin. Otan esimerkiksi lenkkimakkara-mainoksien sisällönanalyysin. Kuvassa 1 on eräs Suomen kansalle tuttu mainos, jossa kaupitellaan

Valintatalo on avannut uuden, edullisen elintarvikemyymälän Vuosaaressa Ulappasaarentien

Pauligin
offit...
24
SISKON
MAKKARA
16
Jaffa
APPELS
29

LSO:n
KIELIMAKKARA
17⁹⁰
kg

KARJALAN-
PIIRAKAT
060
kpl

Nesquik
KAUKO-
JUOMAJAUHE
835
400g

Karimlehen
BROILERIN-
MAKKA-
MAKKARA
15⁵⁰
kg

Nesquik
kaakaajumajauhe

JUTUUS
Hubert tai
Extra Mustin
Murkin
KOIRANRUOKA
295
500g

VALINTATALO
Järkeä kansan talouteen!
Avoinna arkisin klo 20:een, lauantaisin klo 18:aan.

Kuva 1

Taulukko 1.

Sisältöluokat eli millaisia väitteitä makkaroiden ominaisuuksista mainoksissa	Arvot eli + = on maininta, - = ei mainintaa
<i>Makkarain koostumus ja rakenne</i>	
1. valmistusaineet	+
2. ulkonäkö	-
3. määrätty muoto (pakkaus, irrallinen)	-
<i>Makkarain vaikutus ja teho</i>	
4. ravinnollisuus	-
5. on määrätyn makuinen	-
6. valmistus	-
<i>Makkarain hinta</i>	
7. tuotteen hinta	+
8. tuotteen edullisuus	-
<i>Makkarain taustatekijät</i>	
9. tavaramerkki	?
10. valmistaja	+
11. myyjä	+

neljänlaisia makkaroita, kolmea ihmis- ja yhtä koiramakkaraalautua. Oletetaan, että kaikki olisivat lenkkimakkaroita. Tervosen sisällönanalyysi antaisi tästä mainoksesta seuraavan tuloksen (ks. taulukko 1).

Jos saisimme nyt tehtäväksemme rekonstruoida Valintatalon alkuperäisen mainoksen makkaroiden osalta Tervosen luokittelun sisältämien tietojen perusteella, tulos voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

Valintatalossa myydään:

1. LSO:n kielimakkaraa, hinta halpa.
2. HK:n siskonmakkaroita, hinta halpa.
3. Atrian lenkkimakkaraa, keskihinta.

Rekonstruktio ja Valintatalon alkuperäinen mainos ovat identtisiä objektiivisuustutkimuksen sisällönerittelyssä. - Jos "uuden journalismin tutkimusprojektin" eteen tulisi mainonnan tutkimus, se saattaisi yrittää tavoittaa juuri sitä ainesta, mikä rekonstruktioistamme puuttuu, kun sitä verrataan alkuperäiseen mainokseen kuvassa 1. Tätä ainesta se ei pitäisi vain objektiivisen (tai muun) informaation perillemenon tehokeinona, vaan aineksena, joka on olennainen osa myös sitä tiedollista prosessia, jossa hahmotamme kuvaa ja käsitystä elämismaailmastamme. Toisin sanoen, tavarästetiikan kritiikin ja "uuden journalismin tutkimusprojektin" välillä olisi selvää affiniteettia, ja samassa mielessä kuin tavarästetiikan kritiikki syntyi manipulaatioteoreettisten tarkastelujen kritiikkinä,^{2,3} pyrkii "uuden journalismin tutkimusprojekti" objektiivisen joukkotiedotuksen konseptin kritiikkiin. - Viimeksi

mainitun kritiikin kohde on paljon laajempi kuin vain Pertti Hemänus; itse asiassa Hemänus on minulle juuri oman itseni *alter ego*.

VIITTEET

¹HEMÄNUS, Pertti. Rationaalinen ja irrationaalinen journalismikonseptio. *Tiedotustutkimus*, 3 (4), 1980, s. 35-39.

²HEMÄNUS, Pertti & TERVONEN, Ilkka. *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki, Otava, 1980.

³Kriteerit on esitetty edellä mainitussa teoksessa, s. 110.

⁴Tällaisen tulkinnan tuntuisi oikeuttavan Hemänuksen käsitys *objektiivisuuden* historiasta journalismissa: (1) naivin objektiivisuuden, (2) moralisoivan tai kynnisen subjektiiisuuden ja (3) tieteellisen objektiivisuuden vaiheet (HEMÄNUS, P. & TERVONEN, I., *emt.*, s. 61-80). Keskeistä tälle kehityskululle on ollut kysymys siitä, mitä tehdä tosiasioille, kun tosiasiat on saatu koottua - painetaanko sellaisinaan, tulkitaanko subjektiivisesti vai selitetäänkö tieteellisesti.

⁵NORTAMO, Simopekka. Tulevaisuuden sanomalehti toimituksellisenä tuotteena. *Suomen Lehdistö*, 50 (10), 1980, s. 16.

⁶HEMÄNUS, P., *ema.*, s. 36.

⁷*Ema.*, s. 36.

⁸MIETTINEN, Jorma. Muuttuvat sanomalehdet. Teoksessa SISÄTÖ, Seppo (toim.). *Viestintä uuteen aikaan. Viestintätutkimuksen Seuran julkaisuja*, nro 1. Helsinki, Weilin+Göös, 1980, s. 163, 167.

⁹MIETTINEN, Jorma & KALLIOMAKI, Ilkka & SUOMINEN, Elina. *Journalistinen työprosessi*. 2., tark. laitos. Helsinki, Gaudeamus, 1978.

¹⁰HEMÄNUS, P., *ema.*, s. 38.

¹¹PIETILÄ, Kauko. Formation of the newspaper: a theory. *Acta Universitatis Tampereensis*, ser. A, vol. 119, 1980.

keskustelua

¹²Tämmöinen hahmotus oli varsin vierasta esimerkiksi Leninille, joka joutui terottamaan puolue-
tovereilleen sanomalehden organisoivaa merkitystä vastakohtana pelkälle valistavalle, opettavalle ja aatteelliselle tehtävälle seuraavin tunnetuin sanoin: "Sanomalehden merkitys ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan aatteiden levittämiseen, poliittiseen kasvatukseen ja poliittisten liitolaisten puolelleen vetämiseen. Sanomalehti ei ole ainoastaan kollektiivinen propagandisti ja kollektiivinen agitaattori, vaan myös kollektiivinen organisaattori." (LENIN, V.I. Mistä on aloitettava? Teoksessa LENIN, V.I. *Valitut teokset (10 osaa), osa 1: 1894-1901*. Moskova, Edistys, 1976 (1901), s. 513.) - Itsepuolustukseni jatkoa ajatellen on muistettava, että organisaation tuottaminen poikkeaa Leninilläkin näkökulmana agitaation ja propagandan yksisuuntaisista näkökulmista.

¹³HEMÄNUS, Pertti & VARIS, Tapio. *Joukkotiedotus eilen ja tänään*. Helsinki, Gaudeamus, 1977, s. 8.

¹⁴Tämänkin olisi voinut lukea sanomalehtihistoriallisen tutkimukseni tuloksista. Vrt. Leninin viitteessä 12 lainattuja ajatuksia.

¹⁵ELIAS, Norbert. Problems of involvement and detachment. *British Journal of Sociology*, 7 (3), 1956, s. 232.

¹⁶Vertaus silmiin tulee alunperin ehkä Sergeij Tretjakovilta; meillä tätä ovat tähdentäneet ainakin Lauri Mehtonen ja Esa Sironen. Ks. esim. SIRONEN, Esa. Brecht ja intellektuellit. *Tiede & Edistys*, 3 (3), 1978, jossa sivulla 13 lainataan Tretjakovilta mm. sanat: "Ei ole pahempaa kuin nähdä maailma kuluttajan silmin."

¹⁷HEMÄNUS, P. & TERVONEN, I., emt., s. 121.

¹⁸Vrt. kolumnisti Olli Kivisen sanankäyttöä: "Julkiset lehdistötilaisuudet ovat Yhdysvalloissa muita maita selvemmin suunnattuja kotimaiseen kulutukseen..." (KIVINEN, Olli. Sanoja, ei tekoja. *Helsingin Sanomat* 1.2.1981. Kursivointi minun - KP.)

¹⁹RAMÍREZ, Santiago. Philosophy, science and politics or truth, knowledge and power. *Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja B*, nro 29, 1980. Tämä alustettujen ja alistuneiden ihmisten näkökulma on elementtinä myös objektiivisen joukkotiedotuksen ideassa: "Joukkotiedotusta on omien etujensa vuoksi ensi sijassa kehittänyt se yhteiskuntaluokka, jolla on taloudellinen ja poliittinen valta." (HEMÄNUS, P. & VARIS, T., emt., s. 9.)

²⁰Miksemme kokeilisi myös sanomalehdessä ja muussa journalismissa *vieraanuttamiskeinoja*? Tällaiset keinot voisivat tuottaa sitä "iloa, joka syntyy, kun ihmisten elämää määrääviä lakeja kohdellaan esityksessä ikään kuin ne olisivat vain tilapäisiä ja epätäydellisiä. Siten teatteri [entä sanomalehti?] voi kehittää katsojassaan tuotantokyvyn, joka on enemmän kuin katseleminen ja kuunteleminen." (Brechthin sanat, lainaus SIRO-
NEN, E., emt., s. 15-16.)

²¹Tällä en tarkoita, että haluaisin painottaa objektiivisuus+kommunikatiivisuus -problematiikassa enemmän kommunikatiivisuutta kuin objektiivisuutta toisin kuin Hemänus. Ajattelen niin, että kysymys objektiivisuudesta kuuluu kommunikaation piiriin, että konsensus on jokin elementti objektiivisuudessa; tällaista yhteiskunnallisten asioiden totuusteoriaa on meillä kehitellyt esimerkiksi Aarnio (ks. AARNIO, Aulis. Voiko oikeustiede edistyä? Teoksessa LITTUNEN, Yrjö & PIETILÄ, Kauko & PIETILÄ, Veikko & SAARINEN, Aino (toim.). Tieteen edistyminen ja yhteiskuntatieteet. Kollokvioraportti. *Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, sarja B*, nro 30, 1980, s. 199-216).

²²TERVONEN, Ilkka. Mainonnan informaatioisisältö. *Elinkeinohallitus, kuluttaja-asiaain osaston julkaisuja, sarja A*, nro 3, 1978.

²³HAUG, Wolfgang Fritz. *Kritik der Warenästhetik*. 6. Aufl. Frankfurt am Main, Suhrkamp, 1977 (1971), s. 7-8.